

3. От Временного правительства // Известия Петроградского Совета рабочих и крестьянских депутатов. – 1917. – 3 марта.
4. Временное положение о милиции СУ РСФСР. – 1917. – № 97. – Ст. 537.
5. Довбня В. День міліції: історія і сучасність / В. Довбня // Міліція України. – 2006. – № 11 (113). – С. 22–23.
6. Положение о рабоче-крестьянской милиции: постановления СНК СРСР от 25 мая 1931 г. № 390 // СЗ СССР. – 1931. – № 33. – С. 247.
7. Коган Д. А. Из конституционного опыта Украины / Д. А. Коган // Актуальні проблеми вітчизняної і всесвітньої історії. – Х. : Вид-во Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна, 1997. – С. 72–75.
8. Малыгин А. Я. Развитие конституционно-правовых основ организации и деятельности органов внутренних дел : учеб. пособие / А. Я. Малыгин, Р. С. Мулукаев. – М. : Акад. МВД СССР, 1988. – 108 с.
9. Об образовании общесоюзного Народного комиссариата внутренних дел: постановление Центрального Исполнительного Комитета СССР от 10 июля 1934 г. // СЗ СССР. – 1934. – № 36. – Ст. 283.
10. Полиция и милиция России: Страницы истории / [А. В. Борисов, А. Н. Дугин, А. Я. Малыгин и др.]. – М. : Наука. 1995. – 318 с. : ил.
11. Войцеховський М. М. Правові основи організації та діяльності органів міліції України у повоєнний період (1946–1953 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / М. М. Войцеховський. – Х., 2001. – 16 с.
12. Про заходи щодо зміцнення охорони громадського порядку та боротьби з кримінальною злочинністю // Ведомости Верховного Совета СССР. – 1953. – № 4. – Ст. 1.
13. Про міліцію : закон України від 20 груд. 1990 р. № 565-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20.

Надійшла до редколегії 28.11.2011

ПАЛЬКИН М. В. СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЯ КРИМИНАЛЬНОЙ МИЛИЦИИ В УКРАИНЕ

Исследованы этапы развития криминальной милиции в Украине, определены особенности полномочий криминальной милиции на различных этапах ее развития, предложена классификация этапов развития криминальной милиции.

PALKIN M. FORMATION AND DEVELOPMENT OF CRIMINAL POLICE OF UKRAINE

The stages of the criminal police of Ukraine are researched, the Peculiarities of criminal police authorities at various stages of its development are defined, the classification of developmental stages of the criminal police is proposed.

УДК [351.746.1:342.7](477)

О. М. ПОЛКОВНИЧЕНКО,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ЯК ПРІОРИТЕТНЕ ЗАВДАННЯ В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Розкрито механізм захисту прав і свобод людини як пріоритетного завдання Служби безпеки України, а також описано процедуру контролю діяльності СБУ в даній сфері.

В Україні забезпечення прав і свобод людини і громадянина є одним із основних завдань процесу реформування українського суспільства, що набуває особливого значення в контексті європейської інтеграції України. Прагнення української держави стати повноправним членом світового співтовариства спрямоване на зміщення векторів діяльності правоохоронних органів з

метою першочергового забезпечення останніми національних конституційних норм та світових стандартів дотримання прав і свобод людини.

За сучасних умов ефективне забезпечення прав і свобод людини у правоохоронній діяльності Служби безпеки України (далі – СБ України) вимагає концептуально нових підходів, що обумовлюють докорінні зміни організаційно-

правових засад їх функціонування, зокрема гуманізацію діяльності та підвищення її авторитету, побудову відносин між Службою безпеки України і народом на засадах партнерства, удосконалення форм, методів та засобів забезпечення прав і свобод людини тощо.

Аналіз проблеми забезпечення прав людини став предметом дослідження таких вітчизняних учених-юристів, як В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, В. С. Венедиктов, Є. О. Гіда, А. Т. Комзюк, М. В. Корнієнко, Ю. Ф. Кравченко, О. В. Негодченко, В. П. Петков, П. М. Рабінович, В. В. Сташис, В. Я. Тацій, М. М. Тищенко, О. Н. Ярмиш тощо.

Разом із тим, за час існування України як суверенної держави предметом самостійних наукових досліджень у вітчизняній юридичній науці виступали лише окремі організаційно-правові, зокрема адміністративно-правові питання діяльності СБ України щодо забезпечення прав і свобод людини.

На нашу думку, розпочати дослідження необхідно з уточнення поняття «забезпечення прав людини». У науковій літературі існують різні підходи щодо його визначення. Деякі автори виходять з того, що це стадія реалізації прав людини. Інакше кажучи, вони відстоюють позицію, що забезпечення виконує допоміжну роль стосовно до реалізації [1, с. 42], проте такий підхід не отримав широкої наукової підтримки. У теорії права переважає протилежна точка зору: забезпечення прав людини – більш широке та об'ємне поняття.

У Службі безпеки України система контролю за її діяльністю є досить жорсткою. З боку законодавчої влади СБ України підзвітна Верховній Раді України. Голова СБ України щорічно подає Верховній Раді України звіт про діяльність СБ України. Проте основний контроль за діяльністю СБ України здійснює Президент України. Він та спеціально уповноважені на це посадові особи постійно контролюють дотримання конституційних прав громадян і законодавства в оперативно-розшуковій діяльності та діяльності у сфері охорони державної таємниці органів і підрозділів СБ України, а також здійснюють контроль за відповідністю виданих СБ України положень, наказів, розпоряджень, інструкцій і вказівок Конституції і законам України. Повноваження вказаних посадових осіб та правові гарантії їх діяльності визначаються Положенням, яке затверджується Президентом України.

Служба безпеки України регулярно в порядку, визначеному Президентом України, інформує Президента України, членів Ради національної безпеки України і посадових осіб,

спеціально призначених Президентом України, з основних питань своєї діяльності, про випадки порушення законодавства, а також на їх вимогу подає інші необхідні відомості [2].

Голова Служби безпеки України щорічно подає Президенту України письмовий звіт про діяльність Служби безпеки України. Голова Служби безпеки України несе персональну відповідальність за своєчасність, об'єктивність і повноту поданої інформації. Одним із механізмів президентського контролю над СБ України є створення Інституту Уповноваженого з питань контролю за діяльністю СБ України, до повноважень якого віднесено здійснення контролю за дотриманням конституційних прав громадян і законодавства в оперативно-розшуковій діяльності СБ України, а також за відповідністю виданих нею нормативно-правових актів законам України.

Нормативно-правовими актами України передбачено здійснення контролю за діяльністю Служби безпеки України також з боку судової гілки влади. Він полягає у розгляді наявних в СБ України матеріалів, у тому числі таких, які містять державну таємницю, що подаються оперативними підрозділами для отримання дозволів на проведення заходів, пов'язаних із тимчасовим обмеженням конституційних прав людини і громадянина. Зокрема, законами України «Про оперативно-розшукову діяльність» та «Про контррозвідувальну діяльність» чітко встановлено, що проведення заходів, які тимчасово обмежують конституційні права особи (негласне проникнення до житла чи іншого володіння особи, зняття інформації з каналів зв'язку, контроль листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, застосування інших технічних засобів одержання інформації) проводиться виключно за рішенням суду або в порядку, узгодженому з Головою Верховного Суду України та Генеральним прокурором України (оперативно-технічні заходи, що проводяться з метою отримання розвідувальної інформації, запобігання і припинення розвідувально-підривних посягань спеціальних служб іноземних держав та іноземних організацій, у т. ч. терористичних) [3].

Аналіз рекомендацій ПАРЄ (Резолюція 1402/1999) щодо демократичного контролю за внутрішніми службами безпеки дозволяє виділити такі основні вимоги щодо його здійснення:

1. Органи законодавчої влади мають створювати чіткі й адекватні закони, зокрема такі, які визначають види оперативної діяльності, що загрожують порушенням прав громадян, умови її здійснення, вимоги щодо дотримання

законності. Дані органи також мають контролювати бюджет спецслужб, у т. ч. шляхом вибіркового перевірок і надання річних звітів про використання бюджетних коштів [4].

2. Органи виконавчої влади повинні здійснювати послідовний контроль за діями спецслужб, наприклад зобов'язуючи їх надавати щорічні звіти про свою діяльність.

Відповідний міністр повинен нести політичну відповідальність за нагляд над спецслужбами, а його відомство – мати можливості для ефективного контролю. Він також зобов'язаний надавати в парламент річні звіти про діяльність внутрішніх служб безпеки. З урахуванням моделі побудови спецслужб: американської, британської чи французької, – вказана рекомендація у країнах – членах Ради Європи реалізується лише за наявності такої вимоги в національному законодавстві.

3. Органи судової влади повинні мати право на проведення активного попереднього і наступного контролю, у т. ч. право надавати дозвіл на здійснення окремих заходів, що можуть призвести до порушення прав людини. Основним принципом наступного контролю є розгляд судом звернень громадян щодо порушення їх прав органом безпеки.

4. Інші органи (наприклад омбудсмен, уповноважений із захисту інформації) мають бути наділені правом здійснювати постійний контроль (у будь-яких справах) за спецслужбами.

5. Приватні особи повинні мати право доступу до інформації, зібраної внутрішніми службами безпеки. Винятки щодо реалізації даного права, пов'язані з інтересами національної безпеки, мають бути визначені законом.

Зазначене дає усі підстави для висновків про те, що основні принципи побудови системи цивільного контролю за діяльністю СБ України, які закріплені у рекомендаціях ПАРЄ, нині враховано, а також сформовано чіткий механізм здійснення постійного контролю за діяльністю СБ України на всіх рівнях, зокрема:

– Верховною Радою України ухвалено низку законів у сфері безпеки, які врегульовують організацію та діяльність СБ України та інших правоохоронних органів і спеціальних служб. Поточний контроль за роботою СБ України і додержанням нею законів покладено на профільні комітети Верховної Ради, а використання бюджетних коштів – на Рахункову палату;

– постійний контроль за діяльністю СБ України здійснюється Президентом України та Уповноваженим з питань контролю за діяльністю Служби безпеки;

– органи суду надають дозволи на проведення заходів, які тимчасово обмежують права людини і громадянина. Усі громадяни можуть звертатися до суду із заявами щодо можливого порушення їх конституційних прав;

– Уповноважений Верховної Ради з прав людини розглядає звернення громадян щодо можливих порушень їх прав; вносить подання з питань дотримання прав і свобод громадян Генеральному прокурору, керівникам правоохоронних органів та спецслужб; надає відповідні пропозиції щодо прийняття законодавчих актів;

– кожний громадянин відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» може звернутися до спецслужб чи правоохоронних органів з того чи іншого питання. Такі запити обов'язково розглядаються відповідно до компетенції та вимог закону.

Водночас аналіз системи демократичного контролю за діяльністю СБ України свідчить про необхідність вжиття окремих заходів щодо її удосконалення, зокрема:

– відповідно до рекомендацій ПАРЄ № 1713 (2005), контроль за діяльністю спецслужб має здійснювати спеціальний комітет парламенту, який у Верховній Раді України на сьогодні відсутній;

– у новій редакції Закону України «Про Службу безпеки України» доцільно зберегти діяльність інституту Уповноваженого Президента України з питань контролю за діяльністю Служби безпеки України, ефективність якого була підтверджена в минулі роки;

– з урахуванням досвіду країн ЄС і НАТО доцільно віднести до державної таємниці частину відомостей щодо конкретних складових бюджетного фінансування СБ України із залиценням контролю за використанням коштів держбюджету за Рахунковою палатою Верховної Ради України;

– потребує удосконалення сфера громадського контролю над Службою безпеки України. Для цього пропонується законодавчо закріпити норму про діяльність створеної при Голові СБ України Громадської консультативної ради.

За дії працівників несуть відповідальність як їх безпосередні керівники, так і керівники вищого рівня. Застосовуються різноманітні форми контролю, серед яких – інспектування, планові та раптові перевірки, комплексні відпрацювання, під час яких виявляються недоліки та надається практична допомога. Контрольні функції реалізуються як гласними, так і негласними методами відповідно до чинного законодавства.

Список використаної літератури

1. История, теория и практика прав человека : курс лекций / под ред. Т. Н. Нуркаевой. – Уфа : Вост. ун-т, 1998. – 90 с.
2. Про Службу безпеки України [Електронний ресурс] : закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-ХП. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.
3. Про оперативно-розшукову діяльність [Електронний ресурс] : закон України від 18 січ. 1992 р. № 2135-ХП. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
4. Про стан міжнародного співробітництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ssu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article?art_id=108800&cat_id=61904.

Надійшла до редколегії 12.12.2011

ПОЛКОВНИЧЕНКО А. Н. ЗАЩИТА ПРАВ И СВОБОД ЧЕЛОВЕКА КАК ПРИОРИТЕТНАЯ ЗАДАЧА В ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СЛУЖБЫ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

Раскрыт механизм защиты прав и свобод человека как приоритетного задания Службы безопасности Украины, а также описана процедура контроля деятельности СБУ в данной сфере.

POLKOVNICHENKO O. PROTECTION OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS AS THE PRIORITY TASK OF SECURITY SERVICE OF UKRAINE

The mechanism of protection of human rights and freedoms as the priority task of Security Service of Ukraine is revealed, and also procedure of control of activity of Security Service of Ukraine in this area is described.

УДК [343.85:343.37](460)

С. В. СИМОВ'ЯН,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОТИДІЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ В ІСПАНІЇ

Проведено аналіз положень іспанського законодавства у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Виділено низку особливостей іспанської системи фінансового моніторингу.

Дослідженням зарубіжного досвіду протидії легалізації злочинних доходів займалися багато фахівців, зокрема О. Бандурка [1], Г. Тосуняна, А. Вікулін [2], А. Бекряшев, І. Белозьоров [3], І. Мезенцева, А. Беницький, Т. Качка, М. Парапан. Увагу в роботах названих авторів акцентовано на організаційно-правових механізмах боротьби з відмиванням грошей у США, Японії, Німеччині, Великобританії, Італії, Швейцарії, Австрії, Росії. У той же час іспанському досвіду в боротьбі з легалізацією в роботах українських та російських фахівців приділено недостатньо уваги. Тому в даній статті ми спробуємо схарактеризувати іспанську систему протидії легалізації доходів і найбільш примітні, на наш погляд, її елементи з точки зору доцільності їх впровадження в практику України.

У схеми легалізації кримінальних фондів в Іспанії злочинцями зазвичай залучаються організації, які приймають депозити (банки, кредитні спілки тощо); установи, що надають послуги

з обміну валют; торгівці цінними паперами, дорогоцінним камінням і металами; гральні заклади, адвокати, фінансові радники. Даючи загальну характеристику проблеми легалізації злочинних доходів в Іспанії, відзначимо тенденцію, властиву більшості країн світу. Посилення банківського нагляду в Іспанії зумовило те, що злочинці у своїй діяльності, пов'язаній із відмиванням грошей, змушені дедалі частіше вдаватися до послуг небанківських установ.

Початком створення національної системи протидії легалізації кримінальних фондів можна вважати початок 90-х років, коли з метою боротьби з відмиванням доходів від наркобізнесу Іспанія ратифікувала Віденську конвенцію «Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин». Надалі в Іспанії вступили в силу Конвенція Ради Європи «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів від злочинної діяльності» 1990 р. і Директива Ради Європи